

HAMBERGER JUDIT

Lengyelországban gáz van

MKI-TANULMÁNYOK

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:
Magyar Külügyi Intézet

Felelős szerkesztő és tördelő:
Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:
H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.
Tel.: +36 1 279-5700
Fax: +36 1 279-5701
E-mail: titkarsag@hii.hu
www.kulugyiintezet.hu
www.hii.hu

© Hamberger Judit, 2011
© Magyar Külügyi Intézet, 2011
ISSN 2060-5013

Arról, hogy Lengyelországban gáz van, mégpedig nagyon sok, 2008 óta beszélnek, kutatni pedig 2009-ben kezdték. Azóta sokféle hír, vélemény, információ és dezinformáció látott napvilágot. A tartalékok nagyságát, a tömeges kitermelés lehetséges időpontját, a megszerzhető gazdagságot illetően hatalmas számok röpködnek a levegőben. De a geológusok visszafogottak, és a kutatást végző óriáscégek sem nyilatkoznak, pedig milliárdokat fektetnek a kutatásba. Ez ugyanis olyan ügy, amely a régió, sőt Európa energetikai status quójának megváltozását indíthatja el. Éppen ezért, a folyamatban ellenérdekelt erők ellentevékenysége is megindult, ami elsősorban a félreinformálásokban és a folyamat leállítását vagy visszatartását célzó politikai tevékenységekben nyilvánul meg.

PROGNÓZISOK, KILÁTÁSOK

A prognózisok szerint Lengyelország alatt található Európa legnagyobb palagázkészletei. (Vannak olyan becslések is, amelyek Franciaország alatt is ilyen tömegű tartalékot sejtene.) Az amerikai energiaügynökség, az EIA (*Energy Information Agency* vagy *Administration*) szerint a lengyelországi palagázkészletek 5–5,3 billió köbméterre tehetőek. A hazai szakértők szerint ez a prognosztizálható tartalék mennyisége, de a jelenlegi eszközökkel kibányászható mennyiség jóval kevesebb, 500–800 milliárd köbméter, ami még mindig többszöröse annak, amekkora most a konvencionális gáztartalék.¹ A jelek szerint kb. 7-10 év múlva Lengyelországban a gázkitermelés évente 10–15 milliárd köbméternyi lehet.

Akkorra Lengyelországnak nem lesz szüksége kívülről importált gázra, sőt maga is jelentős exportálóvá válhat. Ez a perspektíva a lengyel energetikai stratégiát több szempontból is módosítja: például a rendkívül költséges atomerőművek építése (az országnak még nincs atomerőműve, az első építésére most készülnek) fölöslegessé válhat, hiszen gáztüzelésű erőművek energiatermelését teszi lehetővé. Ezenkívül módosítja az ország barnaszén-kitermelésének és a széntüzelésű erőművekre alapozott energiatermelésnek a jövőbeni irányát is: a szénbányászat jelentős redukcióját is indokolhatja. Jelentősen módosíthatja a lengyelországi széndioxid-kibocsátás arányait, körülményeit és problémáit is. A hatalmas tartalékok hatására a gáz ára Európában számottevően csökkenhet (ami a Gazprom érdekeit veszélyezteti).

A rendkívüli gázkészlet tényét mind több kutatási eredmény teszi egyre biztosabbá. A készletekre vonatkozó információk bizonyossá válásával párhuzamosan, erősödnek a lengyelországi közbeszédben azok a mérlegelések, hogy vajon milyen gazdag lehet majd az ország, ha a gáztartalékokat felszínre hozzák. Arról kezdtek beszélni, hogy az „európai Katarrá válhatnak”. Mindez nemcsak Lengyelország gazdasági pozícióit változtatná meg jelentősen, hanem az egész régió energetikai függőségi viszonyait is. Amíg azonban odáig eljutnak, néhány jelentős problémát meg kell oldaniuk, és néhány súlyos kétséget el kell oszlatniuk.

¹ Michał Wilczyński: „Gaz łupkowy szansa czy zagrożenie. Instytut im. E. Kwiatkowskiego. Warszawa, czerwiec 2011”. *CIRE.pl*, http://www.cire.pl/pokaz-pdf-%252Fpliki%252F2%252FRaport_czerwiec_lupkowy.pdf. Letöltés ideje: 2011. július 20.

Az egyik az, hogy ha mindez beigazolódik, legkorábban 10 év múlva kezdődhet a tömeges kitermelés. Addig meg kell találni a megfelelő technológiát, és meg kell oldani a környezet védelmét. Kiderülhet, hogy rendkívül sokba kerül, és nem éri meg a fáradozást. Előfordulhat, hogy sehogyan sem lehet kitermelni a gázt. Ma még semmire sincs garancia: sem arra, hogy mikor, sem arra, hogy hogyan, sem arra, hogy mennyit lehet kitermelni a Lengyelország alatt található nagy mennyiségű palagázból.

Potenciális gazdagságukat egy 1969-ben emigrált lengyel szakembernek, világhírű geológusnak (Jan Krasoń) köszönhetik, aki 40 éve él az USA-ban, és azóta ásványkincsek, energiahordozók kutatásával foglalkozik. Ő az, aki az illetékes lengyeleket 2006-ban arról értesítette, hogy eredeti hazája a palagáz „Eldorádója”.² Egy svédországi palagázkutatás alkalmával ismerte fel, hogy a svéd geológiai helyzet Lengyelországra is jellemző, és hogy az adott gázmező Svédországtól a Baltikumon át Lengyelország délkeleti határáig húzódik. De mivel a palagázt nagy mélységekből felszínre hozni csak az amerikai (és kanadai) konszernek képesek, ezért azokhoz fordultak. Az USA-ban elismert és megbízhatónak tartott szakembernek a nagy amerikai kitermelő konszernek elhitték, amit mond. Az amerikai kutatócégeket ő vezette el Lengyelországba.

MI A PALAGÁZ ÉS HOGYAN TERMELIK KI?

A palagáz, más néven nem konvencionális gáz, illetve a szénrétegekbe szorult metán-gáz (angolul: *shale gas, tight gas, tight gas*) a sziklákba zárt gáz, amit leginkább egy, a környezetre veszélyes módszerrel, a *hidraulikus repedeztetéssel* hoznak a felszínre. Ez a módszer főként a föld felszínén levő és a föld alatti vízkészleteket veszélyezteti. Nagyban csak az USA-ban alkalmazzák, tehát az esetleges környezetkárosítás kérdését az ott szerzett tapasztalatokra kellene építeni, de az USA környezetvédelmi eredményei legfeljebb csak 2012-től lesznek hozzáférhetőek.

A konvencionális és nem konvencionális gáz különbsége, hogy a konvencionális gázt sokkal könnyebb és így olcsóbb felszínre hozni, mint a palagázt. Az utóbbi ugyanis kétszer olyan mélyen (4-6 kilométernyire) található, és sokkal több fúrást is igényel; a gáz sziklákba szorult, sziklából kell kisajtolni a fent említett hidraulikus repedeztetés módszerével. Ezzel az eljárással rést ütnek a sziklában, ami viszont jelentős mértékű környezetkárosodást eredményezhet: nem csupán a felszíni és a föld alatti vízkészleteket veszélyezteti, hanem módosíthatja a földkéregben levő nyomási viszonyokat is, ami egyesek szerint földrengéseket okozhat. A környezetvédők ilyen értelmű érveit és kifogásait a geológusok általában visszautasítják. Szerintük a vízkészleteket azért nem veszélyezteti, mert a vizek több kilométerrel feljebb helyezkednek el, mint a palagáz. A földrengésveszélyt pedig bonyolultabb szakmai érvekkel utasítják vissza.

A konvencionális gáz kitermelése technológiailag nem jelent problémát, hiszen azt a 19. század vége óta ismerik, alkalmazzák. Tapasztalatok és módszerek sokasága van a hátuk mögött. *A fő problémát a palagáz kitermelésének a technológiája okozza.* A sziklákba

2 Michał Duszczyk: „Jan Krasoń – oto człowiek, który wywołał w Polsce łupkową rewolucję”. *Forsal.pl*, http://forsal.pl/artykuly/521370,jan_krason_oto_czlowiek_ktory_wywolal_w_polsce_lupkowa_rewolucje.html, 2011. június 8.

zárt gázt csak úgy lehet kitermelni, ha a sziklát áttörik, amihez hidraulikus módszerrel vágnak benne rést, a részbe 600 atmoszféra nyomású vizet nyomnak, apró szemcsés homokot küldenek a nyomában, amely betüremkedik a részbe, és lehetetlenné teszi, hogy a szikla újra bezáruljon. A technológia fejlődésével a vizet egyéb gázokkal és szabályozható minőségű és „viselkedésű” keramikus anyagokkal helyettesítették. Tehát a rést tulajdonképpen „kibetonozzák”, hogy ne záruljon be. A hidraulikus nyomás útján való résképzés módszerét ipari méretekben először 2003-ban, az USA-ban (Barnett lelőhelyen) használták.

A nem konvencionális gáz kitermelése jóval bonyolultabb (és így kevésbé kifizetődő), mint a konvencionális gázé. A palagáz kitermelését speciális berendezésekkel kell végrehajtani, mert rendszerint nemcsak vertikálisan, hanem horizontálisan is fúrni kell. A vertikális lefúrást a célnál a mélyben horizontálisan, tehát L-alakban, különféle irányokba el kell forgatni oldalra, akár 1-3 kilométer hosszan is. Ilyen technológiával az USA-ban – 20 év kísérletezés és fejlesztés alapján – már régóta termelnek ki palagázt, és így ők állnak az élen. Ma már 600 ilyen speciális fúróberendezésük van.

Azt, hogy hol kifizetődő a palagáz kitermelése, az adott helyek határozzák meg: hogy hol vannak természetes rések a sziklákban, és hogy mekkora erőt kell kifejteni a hidraulikus módszerű résütéskor. Egy ilyen lefúrás és résütés, majd a rés biztosítása 30–60 millió dollárba kerül.³ A fúrás után minden esetben laboratóriumi vizsgálatok is szükségesek, amelyekhez nagyon drága műszereket alkalmaznak. Ez azt is jelenti, hogy a lengyelországi gázt lengyel cégek nem tudják kitermelni, mert ehhez nincs sem felszerelésük, sem „infrastruktúrájuk”, sem elegendő pénzük. Mivel a módszert legbiztosabban az USA-ban ismerik, csak tőlük várható, hogy ipari méretekben, kifizetődő bányászati módszereket vezetnek be Lengyelországban. Elsősorban tőlük várják, hogy a költséges és környezetromboló speciális kitermelést olcsóbbá és környezetkímélőbbé teszik. A lengyelek abban is reménykednek, hogy a technológia és az infrastruktúra kiépítésében és modernizálásában, valamint az erre vonatkozó ismeretek és tapasztalatok megszerzésében saját intézményekkel is részt vehetnek, és erre máris nagy erővel készülnek.

AZ AMERIKAIK A LENGYEL „GÁZMEZŐKÖN”

Amikor 2011. május 27–28-án az amerikai elnök, Obama Lengyelországba látogatott, tárgyalásainak legfontosabb témája éppen az energetika, s ennek keretében a nagy amerikai konszerneknek a lengyel palagáz-kitermelésben való részvétele volt. Lengyelország az első európai ország, ahol az amerikaiak tesztelhetik technológiájukat, ezért elnökük látogatásának egyik témája az volt, hogy milyen feltételekkel jönnek az óriáscégek a lengyelekhez. Nem a részletekről tárgyaltak, hanem az amerikai befektetések lengyelországi garanciáiról. Obama arra kért biztosítékot, hogy ha a cégóriások százmillió dollárokat befektetnek itt a palagáz kitermelésébe, akkor a lengyel fél nem fogja magát alávetni Párizs és Berlin nyomásának, amely arra irányul, hogy itt is betiltsák a palagáz kitermelését csakúgy, ahogy ezt otthon teszik. Az amerikaiak „elkötelezettsége” tehát még

³ Wilczyński: i. m.

jelentősegteljesebbé válik, ha figyelembe vesszük, hogy francia és német ellenérdekelt erők (a háttérben a Gazprommal) az Európai Unió keretében, annak tekintélyével szeretnék betiltatni a palagáz kitermelését.⁴

Az USA kormánya érdeklődik, sőt érdekelt a lengyelországi és más európai országok palagáz-kitermelésének fejlesztésében. A nem konvencionális gáz lelőhelyei ugyanis hosszabb távon megváltoztathatják az államok közötti geopolitikai erőviszonyokat, miközben csökkennek az olyan nettó-szállítóktól való függőségek, mint Oroszország, Irán vagy Venezuela. Emellett jótékonyan hatnak a gázárak letörésére is.

Az Európában gázt kutató amerikai és kanadai cégek 2010-ben hozták nyilvánosságra európai eredményeiket, közöttük azt is, hogy Lengyelországban rekord nagyságú készletre lehet számítani. Az elmúlt három évben a lengyel Környezetvédelmi Minisztérium 40 jogi alanyra 70 koncessziót adott arra, hogy keressék a palagázt az ország területén. Ezek főként amerikai cégek voltak (Exxon Mobil, Chevron, ConocoPhillips, Marathon Oil) és egy kanadai is, a Lane Energy. A koncessziók 25%-át a lengyel olaj- és gázipari tröszt, a PGNiG (*Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo*) kapta meg.

Az amerikai Chevron a lengyel Tengermelléken, hatalmas területeken kutat. Az ugyancsak amerikai Exxon Mobil és a francia Total (amelynek most, július 1-jével saját hazájában megtiltották ezt a tevékenységet) közös céget hozott létre két lengyel palagázmező feltárására. Az Exxon és a Total 51–49 százalékos arányban osztoznak majd a projektre létrehozott társaság eredményein.

Az amerikaiak tehát befektetik ismereteiket, tapasztalataikat, szerkezeteiket és pénzüket, és ezért cserébe leginkább koncessziókat igényelnek. Az egészen pontos feltételek még nem ismertek, valószínűleg bizalmas információkat és adatokat jelentenek, de attól is függenek, hogy milyenek lesznek a próbafúrások összesített adatai, amelyek határidejére már többféle dátum született. A legközelebbi 2011 ősze, de a legmegbízhatóbb határidőt Lengyelország főgeológusa, a jelenlegi környezetvédelmi miniszter, Jacek Jezierski jelölte ki, aki szerint ezeket az eredményeket három év múlva ismerhetik meg biztosan.⁵

AZ EURÓPAI UNIÓ BELSŐ ERŐI ÉS A PALAGÁZ ÜGYE

Az európai környezetvédők egyre hevesebben támadják a palagáz-kitermeléssel kísérletező bányászati cégeket. Támadóerejüket az Európai Parlamentben összpontosítják, és a német és francia befolyás fegyverét alkalmazzák. Az EP-ben már egy klub is alakult abból a célból, hogy meggátolják a lengyel palagáz kitermelését.⁶ Vezetőjük az EP

4 A hírrel kapcsolatos lengyel hozzászólások között szerepel az a kétségbeesett vélemény is, hogy mindez azt tükrözi, hogy a Gazprom a saját érdekében már mélyen korrumpálta a legnagyobb uniós erőket. „Barack Obama a gaz łupkowy”. *Weglowodory.pl*, <http://weglowodory.pl/barack-obama-gaz-lupkowy/>, 2011. május 29.

5 „PAP: Kaczyński o polskim gazie: Może trafić w niepowołane ręce”. *Dziennik*, <http://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/333383,kaczynski-o-polskim-gazie-moze-trafic-w-niepowolane-rece.html>, 2011. április 28.

6 „Unijna dyrektywa antylupkowa”. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/528268.unijna_dyrektywa_antylupkowa.html, 2011. július 4.

környezetvédelmi bizottságának elnöke, Jo Leinen német szociáldemokrata képviselő, aki a környezetvédelem harcosa és befolyásos politikus. Palagázellenes lobbizásának célja, hogy az EU jogszabályban tiltsa meg vagy korlátozza ezt a fajta gázkitermelést. Szándékának „az energia minőségének direktívája” nevet adta. Meg akarja védeni Európát azoktól a földrengésektől, amelyeket a gáznak a sziklákból való kinyerése okozna. Leinen azonban ebben a kérdésben nem elfogulatlan. Jó barátja és szoros munkatársa ugyanis elvtársának, a volt német kancellárnak, Gerhard Schrödernek, aki a Gazpromnak, annak az orosz állami cégnek az „alkalmazottjává” lett, amely a legtöbbet nyer azon, ha az EU korlátozza vagy megtiltja a palagáz kitermelését.

Az Európai Bizottság óvatosan optimista a palagázkutatásokkal kapcsolatban, de az energiaügyi biztos megerősítette, hogy a palagáz megtalálása nem csökkenti vagy odázza el a megújuló energiaforrások bevezetésének és elterjesztésének a kötelezettségét. Az EB szigorúan kitart a környezetvédelmi szabályok betartása mint előfeltétel mellett. Elrendelte a környezeti hatásokra irányuló kutatásokat, és arra hívta fel a figyelmet, hogy az esetleges környezetvédelmi kockázatok hatalmas gazdasági előnyökkel állnak szemben. További hatásvizsgálatokra van szükség, mielőtt zöld utat adnak a palagáz-kitermelésnek. Abban is bíznak, hogy azon idő alatt, amíg a bányászat tömegessé válhat, a környezetvédő technológiára irányuló kutatások és kísérletek előrehaladnak.

2011. július 11-én az Európai Bizottság környezetvédelmi biztosa, a szlovén Janez Potočnik arról nyilatkozott, hogy a lengyelországi (és más lelőhelyeket illető) palagáz kitermelésében az Unió még nem döntött.⁷ A legfontosabb, hogy a környezetvédelmi előírásokat szigorúan tartsák be. Azt is elmondta, hogy az EB most gyűjti össze a palagázra vonatkozó információkat, és most elemzi azokat a kitermelés módszere, illetve annak a környezetre gyakorolt hatása szempontjából. Problémát jelent, hogy e téren még igen kevés a tapasztalat. Várják az Amerikai Környezetvédelmi Ügynökség erre irányuló vizsgálatainak, kutatásainak eredményét is, de azok ezt csak a 2012 és 2014 közötti időszakra ígérik.

Az EU a palagázra vonatkozóan nem rendelkezik szabályozással, mint ahogy az energetika területén még egy sor egyéb kérdésben sem. Ezért a lengyelországi palagáz kitermelésének „engedélyezését vagy betiltását” nem várhatják az EU-tól azok sem, akik környezetvédelmi okokra hivatkozva szeretnék elérni, hogy az Unió központilag tiltsa meg ennek a gáznak a kitermelését. A jelenlegi helyzet az, hogy az Európai Unió moratóriuma a hidraulikus repedezettetés módszerére csak bizonyos, szigorúan meghatározott körülmények között lehetséges. Előtte azonban alaposan dokumentálni kell ennek negatív hatásait a természetes környezetre. A tagállamoknak pedig a betiltást vagy korlátozást célzó határozatot egyhangúan kell meghozniuk, ami jelenleg nem lehetséges. Arról viszont már 2011 elején megszületett az uniós határozat, hogy 2015-ig fel kell számolni az „energetikai szigeteket”, azaz létre kell hozni az egységes energetikai hálózatot.

Mivel az Európai Unión belül várhatók a nagyon erős ellenérdekeltségek, Lengyelország arra koncentrál majd, hogy azokból az államokból hozzon létre koalíciót, amelyek támogatják a palagáz kitermelését. Ez a csoport abban is támogatóan léphet fel, hogy az uniós alapokból finanszírozzanak az európai palagázszektor fejlesztésére,

⁷ „PAP: Potocznik: prawo ws. gazu łupkowego powinno zapewnić bezpieczeństwo”. *CIRE.pl*, <http://www.cire.pl/item,55592,1,0,0,0,0.html>, 2011. július 11.

kutatására és elősegítésére irányuló projekteket. E cél eléréshez jó alkalom a lengyel EU-elnökség féléve, amikor összeállítható az európai palagázszektor fejlesztésének „úterve”. Ehhez járulhatna hozzá egy közös (amerikai–európai) innovációs alap, ami lehetőséget teremtene az energetikai innovációs technológiák transzferjére, s ebből nyerhetne mind a lengyel tudomány, mind a kitermelésben részt vevő cégek, de a palagáz-kitermelés tempója, üteme is felgyorsulhatna.⁸

A LENGYEL PALAGÁZ KITERMELÉSÉNEK ELLENZŐI

A lengyel miniszterelnök, Donald Tusk 2011. május közepén Gdańskban többször is megemlítette a lengyelországi gázkitermeléssel szembeszegülő aktív uniós lobbist, amely azonban szerinte nem fogja befolyásolni a gázkitermelésre vonatkozó lengyel akaratot.⁹ Azt is jelezte, hogy a palagáz betiltása nem az uniós tagállamok ötlete, s ez a lobbist nem az EU-s tagországok akaratát képviseli, hanem más, EU-n kívüli sötét erők érdekeit. Elmondta, hogy már tudja, kik állnak a háttérben: olyan emberek, intézmények, illetve érdekek, amelyek képesek Európában is ténylegesen lobbizni a saját céljaikért. De Tusk szerint a lengyel kormány úgy fog eljárni a palagáz ügyében, ahogy maga jónak látja. Bár nem mondta ki, hogy melyek azok a sötét erők, amelyekre gondol, de mindenki tudta, hogy Oroszországról és a Gazpromról beszélt. A lengyel gazdasági minisztérium energetikai osztályának vezetője, Maciej Kaliski beismerte, hogy a palagáz tervének megvalósításához nem lesz sok barátjuk vagy szövetségesük az EU-n, illetve az EP-n belül, mert Brüsszelben nagyon befolyásos csoportok működnek, amelyek a palagáz szerepének korlátozására törekszenek.¹⁰ Pedig Lengyelországnak az a célja, hogy a palagáz kutatása és kitermelése váljon közös EU-projekté, és arra készül, hogy ennek az energiaforrásnak elnöksége idején is hangsúlyt adjon.

Az EU-n belül a palagáz kitermelésének legnyilvánvalóbb ellenzője Franciaország, amely moratóriumot rendelt el rá (annak ellenére, hogy náluk majdnem akkora gázmezőket becsültek fel, mint Lengyelországban), de a lelőhelyek és a technológia kutatását nem állította le. A franciáknál 58 atomreaktor termeli az energiát, s azok biztosítják az ország energiatermelésének 80%-át; tehát igen jelentős a szektorért lobbizók tábora, amely nem kíván magának konkurenciát. De a franciáknál erős befolyással bírnak azok a lobbist is, amelyek a Gazprommal szorosan együttműködő energetikai konszernek érdekeit képviselik. (A Gaz de France Suez 9%-ban vesz részt az Északi Áramlat konzorciumában, míg az Electricité de France legalább 10%-ban részese a Déli Áramlatnak. A Total több területen is érdekelt a Gazprom üzleteiben.) Ezek talán még az atomlobbinál is hangsúlyosabbak a palagáz, s ezért a francia szenátus 2011. július 1-től betiltotta annak kitermelését.

⁸ „Barack Obama a gaz łupkowy...”, i. m.

⁹ „PAP: Tusk zdradza, kto chce zablokować polski gaz łupkowy”. *Dziennik*, <http://www.dziennik.pl/drukowanie/335610>, 2011. május 13.

¹⁰ „Bruksela niszczy polskie plany wydobywania gazu z łupków?”. *Dziennik*, <http://www.dziennik.pl/drukowanie/335534>, 2011. május 26.

Németországban erősen hangsúlyozzák a környezetvédelmet, és az az energiatermelésben is az elsődleges szempontok közé tartozik. Ez náluk nem is annyira gazdasági, mint inkább politikai kérdés.¹¹ Nem hívei a palagáz veszélyes kitermelésének, pedig náluk is vannak lelőhelyek. Mivel a németeknél most állítják le az atomerőműveket, várható, hogy egyéb energiaforrás után kell majd nézniük, amiben szerepet játszhat a palagáz is.¹² Az Európai Parlamentben a német szociáldemokrata és zöldpárti képviselők lépnek fel a legaktívabban és a lehangosabban a palagáz kitermelése ellen.

Lengyelországban elsősorban a környezetvédelmi szempontokat előtérbe helyező csoportok ellenzik a palagáz kitermelését, de elutasítóan nyilvánulnak meg azok is, akik gazdaságilag ellenérdekeltek. Ezek között vannak a szénbányászatban érdekelt csoportok és személyek, köztük azok is, akik a munkahelyüket féltik ettől a lehetőségtől.¹³

A legérdekeltebb ellenző Oroszország, mert az európai palagáz-kitermelési ipar fejlesztésével a legtöbbet a Gazprom és az orosz költségvetés veszíthet, hiszen Európa legfőbb gázszállítója, amelynek a palagáz erős konkurenciát jelent. (2009-ben az EU által felhasznált földgáz 23 százaléka Oroszországból származott.) Ha az európai kitermelés megnő, akkor az orosz import csökken vagy le is állhat, annak ellenére, hogy az EU energetikai és klímapolitikája kedvez a földgáznak. Nagyon valószínű az árcsökkenés is, mivel ma Oroszország drágán adja a gázt az európaiaknak, és hosszú távú szállítási szerződésekkel biztosítja a magas árat.

Moszkva és a Gazprom érdekeltsége azonban nem csupán gazdasági alapokon nyugszik; számukra az energiahordozók és a nyersanyagforrások politikai fegyvert is jelentenek, ezért nem nézik jó szemmel, hogy az orosz gázra utalt Európa ki akar törni ebből a függőségből, és a Gazpromtól függetlenné akar válni. Árgus szemmel figyelik a palagáz európai lelőhelyeire vonatkozó fejleményeket. Olyannyira, hogy kulcspozíciójuk megőrzésére még az orosz titkosszolgálatokat is bevetették. Erről 2011. május 22-én két cseh tábornok egybehangzóan vallott: egyikük a volt cseh vezérkari főnök, Jiří Šedivý, a másik a cseh katonai elhárítás volt vezetője, Andor Šándor.¹⁴

Szerintük ennek a pozíciómegőrző akaratnak a jele az Északi és a Déli Áramlat orosz kívánság szerinti előtérbe nyomulása az EU keretében, a Nabucco kárára. Fő jellemzője és célja, hogy az orosz gázvezetékek kikerüljék a közép-európai térséget, főként Lengyelországot, Csehországot és Szlovákiát. (Magyarországot a Déli Áramlat érinti.) Amennyiben az EU-nak sikerülne betiltania a palagáz kitermelését, a közép-európai országok – Németországgal ellentétben – túszaik maradnának a helyzetnek, és bármikor, bármilyen indokkal, tetszőleges akarat kikényszerítése céljából el lehetne zárni az őket ellátó gázcsapot.

11 „PAP: Ekspert uspokaja: Unia nie zakaże wydobywania gazu łupkowego”. *Dziennik*, <http://www.dziennik.pl/drukowanie/335676>, 2011. május 13.

12 „PAP: Korolec: W Europie moze nadejsc era gazu”. *Forsal.pl*, http://forsal.pl/artykuly/522370.korolec_w_europie_moze_nadejsc_era_gazu.html, 2011. június 10.

13 „Przeciwnicy gazu łupkowego”. *Weglowodory.pl*, <http://weglowodory.pl/przeciwnicy-gazu-lupkowego/>, 2011. június 14.

14 „Rusko může s pomoci ekologů hatit těžbu plynu v Evropě, varují experti”. *Dnes*, http://zpravy.idnes.cz/rusko-muze-s-pomoci-ekologu-hatit-tezbu-plynu-v-evrope-varuji-experti-lz5-/domaci.aspx?c=A110520_150255_domaci_jw, 2011. május 22.

A két cseh katona szerint az „ügy” érdekében az oroszok titkosszolgálati „játékokat” alkalmaznak, amelyek elsősorban közvetettek: támogatják és pénzelik, időnként éltetik az európai környezetvédelmi mozgalmakat, illetve az európai kormányok politikája ellen tiltakozó csoportokat is. Šándor tábornok szerint: „A közvélemény befolyásolása a környezetvédelmi és a békemozgalmakon keresztül, ez az aktuális orosz titkosszolgálati kártya, amit már korábban is forgattak, és nagyon jól tudnak vele játszani.” Ez történt az amerikai rakétavédelmi rendszer ügyében is, amikor az orosz titkosszolgálatok támogatták és „karbantartották” a csehországi radar ellen tüntetőket.

A két cseh úgy véli, hogy Európa az orosz gáz nélkül nem tudna megélni. Oroszországnak viszont az európai gázuralom nem annyira létszükséglete, mint inkább „politikai játékszere”, hiszen már készen áll a Kínába szállító konkurens orosz vezeték. Oroszország „eljátszadzik” Európával, s ha e partiban szüksége lesz a kínai kártyára, azt is ki fogja játszani.

A két tábornok véleménye abban is megegyezik, hogy az EU-ban az oroszok leg-erősebb támasza Németország, ahová az Északi Áramlat irányul. Ennek tényét Putyin újabbán azzal is megerősítette, hogy felvetette: a Déli Áramlat helyett inkább az Északit erősítené még egy vezetékkel. Ebből is világos, hogy Németország az eszköze annak, hogy Oroszország megtartsa a befolyását Európára.

Oroszországban úgy vélekednek, hogy a lengyel lelőhelyeknek még bizonytalanok a körvonalai, bizonytalanok az adatai, és bizonytalan az is, hogy megéri-e a palagázt kitermelni, mert Lengyelországban mások a körülmények, mint az USA-ban. Egyébként a Gazprom is érdekelt a palagáz kitermelésében, különösen abban, hogy hozzájuthasson az amerikai kitermelési technológiához. E célból meg is vásárolt egy kis amerikai kiszolgáló céget, amely palagáz-kitermeléssel foglalkozik. Az orosz energetikai cégek nagy erővel akarnak beszállni a lengyelországi privatizációba, és meg akarják venni a Lotos nevű kőolaj-finomítót. A finomítás mellett a kőolaj-feldolgozásban is versenyezni kívánnak a lengyel PKN Orlennel. Azzal az ígérettel édesgetik a maguk oldalára a lengyel versenybírákat, hogy olcsóbban fogják adni a Lotosnak a nyersolajat, ha a finomító az övéké lehet.¹⁵

LENGYELORSZÁGI GÁZTERVEK

A lengyeleknek nagy terveik vannak, amelyek mindegyikének magasak a költségei, és megvalósításuk több évbe telik. Nemcsak a palagáz kitermelésének technológiáit és módszereit, hanem egyéb gázipari, gáztárolási és gáz-átalakítási technológiákat is az USA tapasztalataiból szeretnék megszerezni. Több illetékesük számít arra, hogy 2015-ben képesek lesznek ipari módszerrel és nagy mennyiségben kitermelni a palagázt. Vannak azonban, akik azt gondolják, hogy ahhoz még legalább egy évtized kell. Mikolaj Budzanowski, a pénzügyminiszter helyettese úgy értékeli, hogy 2015-től évente 1 milliárd köbmétert tudnak majd kitermelni palagázból. (Lengyelországnak most is van saját gázkitermelése: évente kb. 4 és 5 milliárd köbméter gázt ebből fedeznek. Felhasználásuk

¹⁵ „Gaz lupkowy i Lotos oczami Rosjan”. *Weglowodory.pl*, <http://weglowodory.pl/gaz-lupkowy-lotos-rosja/>, 2011. január 20.

azonban évi 14 milliárd köbméter, ami kb. 18 milliárdra fog emelkedni, mire a palagáz tömegesen rendelkezésükre állhat.) Az első öt évben elsősorban a belső felhasználásra koncentrálnak majd. Egy évtized múlva pedig már annyit termelhetnek ki, hogy exportra is bőven jut. Akkor majd vezetéken és tengeren is szállíthatják a saját gázukat.¹⁶

Az ország gázinfrastruktúrájáért felelős lengyel állami cég, a Gaz-System módosította energetikai koncepcióját, amelyben 2020-ig vázolta fel a terveket. Újabban legalább 10 milliárd zlotyt akar befektetni: egyrészt a Disznó-öbölben (Świnoujście) készülő gázki-kötőbe, másrészt új gázvezetékekbe. 800 kilométernyi új gázvezetékét akar megépíteni, főként Lengyelország déli részén. Ez az észak–déli energetikai folyosó megvalósításának lengyel befektetése lenne. A gázvezeték az EU tagországait Közép-Európával kötné össze: az észak-lengyel gázki-kötőtől a horvátországi terminálig és a Nabucco gázvezetékig tartana, amely a Kaszpi-tengeri gázt fogja szállítani. Ennek e vezetéknek a költsége kb. 3 milliárd zloty. A Disznó-öbölben olyan specializált terminál készül, amely nemcsak Közép-Európába szeretné – észak–déli irányban – importálni a gázt, hanem most már azzal is számolnak, hogy azon keresztül fogják a világba exportálni a lengyel palagázt. Sőt, már abban is gondolkodnak, hogy azt cseppfolyósított állapotában is exportálják.¹⁷ Nemcsak a gázki-termeléshez, hanem az egyéb gázinfrastruktúrához szükséges modern technológia és pénz hiánya azonban bizonytalanná teszi a nagy tervek megvalósíthatóságát.

Lengyelország számára a palagázzal összefüggő energetikai lehetőségek azért is rendkívül kedvezőek, mert lehetővé teszik, hogy jobban alkalmazkodhassanak az uniós klímacsomaghoz. Emellett azt a reményt is megalapozzák, hogy nem kell kiépíteniük a nagyon költséges diverzifikációs infrastruktúrát, ezáltal csökkenhet a kitermelt gáz ára, s egyúttal meggyorsíthatja majd, hogy az ország elálljon a széntől mint a legfőbb helyi energiahordozótól. Az ország számára az a fontos távlati szempont, hogy – egyébként minél gyorsabban – olyan technológiát találjanak, *amely gazdaságilag a legkifizetődőbben termeli ki a gázt*, és hogy ez a módszer ne legyen környezetszennyező. A lengyel gazdasági miniszter helyettese, Marcin Korolec szerint ez az elkövetkező évek egyik fontos energetikai szempontja lesz. Ha megvalósul, nagyon komoly tényező lesz nemcsak a lengyel energiapolitika formálásában, hanem Európa e részének energiapolitikájában is. De úgy véli, erre még néhány évet várni kell. Úgy ítéli meg, hogy a tartalékok végleges felmérését csak két-három év kutatófúrásai után tudják végrehajtani.¹⁸

Ha a lengyelek a palagázt ki tudják majd termelni, akkor az orosz gázszállításoktól függetlenné válhatnak, nagy mennyiségű gázt szállíthatnak a világpiacra, ami jelentősen megváltoztathatja az energiahordozók árviszonyait, s ez az eddigi európai piacot is „megkeverheti”, azaz a gázpiac liberalizálásához jelentősen hozzájárulhat. A lengyel gáztartalékok felfedezése és későbbi kitermelése jelentősen megingathatja az eddigi erőviszonyokat, ami az európai országoknak az orosz gázszállításoktól való függését is érinti. Ebben a pillanatban annak az ígérete erősödik, hogy Lengyelország korlátlan

16 Michał Duszczyk: „Terminal LNG w Świnoujściu będzie wysyłał w świat polski gaz łupkowy”. *Forsal.pl*, http://forsal.pl/artykuly/522020.terminal_lng_w_swinoujsci_u_bedzie_wysy_lal_w_swiat_polski_gaz_lupkowy.html, 2011. június 9.

17 Uo.

18 „PAP: Korolec: W Europie moze nadejsc era gazu”. *Forsal.pl*, http://forsal.pl/artykuly/522370.korolec_w_europie_moze_nadejsc_era_gazu.html, 2011. június 10.

kitermelési lehetőségekkel fog rendelkezni. Ha a lengyel gáz kitermelhetővé válik, akkor a 2010 októberében (illetve 2011 januárjában) megkötött lengyel–orosz gázszerződés (amely 2022-ig, illetve 2037-ig érvényes¹⁹) fölösleges teherré válik, amely visszafoghatja a gazdaság fejlődését.²⁰

A LENGYEL PALAGÁZ MAGYAR SZEMPONTJAI

A kitermelés lehetősége, illetve az EU-tiltás körüli vita kimenete nem közömbös a visegrádi gázvezeték szempontjából sem, amely egyébként nagyrészt arra a reményre épül, hogy a lengyel palagáz majd bőségesen rendelkezésre állhat. „Ha Lengyelországban valóban lesz komoly kitermelés, akkor még fontosabbá válik a térség észak–déli gázfolyosója, melyről a magyar energiapolitikusok nagyon sokat beszélnek, de eddig keveset tettek érte.”²¹ A lengyel palagáznak köszönhetően a szabadpiaci gáz jóval olcsóbbá válhat, mint amennyiért azt – hosszú távú szerződés keretében – Magyarország is vásárolja az orosz Gazpromtól.

2011. július 26.

19 „PAP: PJN żąda od Tuska pełnej informacji o negocjacjach z Rosją ws. umowy gazowej”. *Gazeta Prawna*, http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/501659,pjn_zada_od_tuska_pelnej_informacji_o_negocjacjach_z_rosja_ws_umowy_gazowej.html, 2011. április 2.

20 „Gaz łupkowy w USA a sytuacja na rynku”. *Weglowodory.pl*, <http://weglowodory.pl/gaz-lupkowy-w-usa-a-sytuacja-na-rynku/>, 2010. május 14.

21 Mondta Varró László, a MOL korábbi stratégiai igazgatója 2011. május 15-én, a CEU-n a palagázról folytatott szakértői konferencián. Idézi Galambos Péter: „A gázárcsökkenés ígérését hozza el a palagáz”. *Origo*, 2011. május 15.